

Душко Домановић

ЧЕТИРИ СТОТИНЕ ДАНА

На углу Штросмајерове и Улице Владимира Назора, у подграђу Петроварадинске тврђаве, пред големим закатанченим дверима Цркве светог Јурја, вазда на трећем бетонском степенику, током тих годину дана колико сам провео у Градићу, како су локалци крстили овај стари део Петроварадина, безмало свакодневно сам виђао једног старкељу, који ми се, наизглед тек тако, ничим изазван, вероватно заувек под обрвама угнездио, толико силно да ми се, отад па наовамо, са неком чудном сетом кроз све светове и животе провлачи. Некад га јасно осетим и јасно видим, некад ми дође тек као какав дух који ме у стопу прати. У сваком случају, често га се сетим, много чешће но гомиле људи који су ми, у ових неколико кругова досадањих, уистину кућом и небом протрчали и оставили кудикамо опипљивије трагове. Или ожиљке. Ако уопште има трагова који ожиљци нису.

Био је неки октобар, паучинаст, плеснив, кишовит, или ми се бар сада таквим чини, јер октобар, ваљда, једино такав и може бити; дакле, био је неки октобар, када сам први пут откључао врата собе на првом спрату родне куће бана Јелачића, куће споља нашминкане, утегнуте и распричане, а изнутра сиве, хладне, болесне, зарасле у тишину, прашину, мемлу, грађевински отпад и ластавичја гнезда. Њега, тог свог старкељу, упознао сам већ сутрашњег јутра, тачније, касног преподнева, по изласку из куће, на тридесетак метара од моје капије, на истом оном трећем степенику, једином месту на ком га и данас замислити умем. Док сам спорим и још сањивим ходом пролазио крај цркве, чуо сам неразговорно мумлање и, окренувши се ка гласу, тек тада угледао згурену креатуру, качкет на старачкој, бркатај глави и подигнуту десну руку која ка мени маше, покушавајући нешто да ми каже. Било је то

једно од оних јутара када сам превише мракова, превише незадовољстава у себи носио да бих имао живаца и стрпљења за било кога и било шта што није исконски моје, што се не да у моје ћутање, у моје дисање уклопити. Ипак сам му пришао, да ли из поштовања према његовим годинама, да ли из сажаљења, да ли из себичног страха од некакве рђаве карме, не знам. Он је и даље мумлао и гестикулирао, довољно јасно да схватим да је цигарета све што му треба. Тада сам видео да на истој руци има таман толико прстију да цигарету може држати. Остали су били већ одавно зарасли чворови, патрљци од огрубеле коже. Касније, током свих тих месеци у којима сам га виђао, запамтио сам му и један младеж под левим ухом и ситан ожиљак на збрчканом но глатко избријаном подбратку, а за летњих дана, када би на свом месту седео у сандалама, заврнутих ногавица, у очи су ми упадала његова помодрела и натечена пушачка стопала.

Сео сам крај њега на степенице, извадио кесу с дуваном, смотао цигарету и дао му је без речи. Он ју је, исто тако без речи, прихватио и запалио. И ја сам запалио своју, и у тишини отишао. Сутра се поновило. И прекосутра. Након неколико дана, како бих поштедео себе седења на степеницама које су често биле мокре, почео сам, пред излазак из куће, да мотам по две. Једну за њега, једну за себе. Он је увек био на истом месту, ја сам увек истим корацима крај њега пролазио. С временом је његово ћутање прерасло у „како си?“, „хладан овај ветар“, „мутна времена дошла“, а ја сам кратко и више из куртоазије отпоздрављао, већ научивши да разумевам његово нејасно мумлање, иако је одавно престао да ми рукама гестикулира. Понекад, када бих на посао кренуо касније, односно када бих и на своје редовно кашњење закаснио, затицао сам га не на степеницама, као обично, већ пред самом капијом.

„Где си досад?!“, рекао би ми готово љутито, а ја бих му, свеједно, дотурио спремљен пакетић и прошао крај њега. Испрва ме је овакво његово понашање збуњивало, чак помало и вређало, али сам се с временом навикао, почео његове реакције да доживљавам као сасвим логично, природно и оправдано негодовање изазвано мојим ремећењем устаљеног реда и устаљене сатнице. Каткад се, опет, дешавало да га не затекнем, ни пред капијом, ни на степеницама. У таквим тренуцима, оправдавао бих његове изостанке гомилом разлога, прехладама, болестима, лошим временом, обавезама, а онда све то одбацивао и гурао из главе, говорећи себи да је то што радим више него будаласто, да је он тек један обичан, докон старац, који своје последње дане проводи излежавајући се на бетонским степеницама и не радећи ништа. Ипак, негде дубоко сам осећао да ствари не могу бити тако једноставне, прозаичне, случајне. Сваки његов изостанак постао ми је брига и страх, сваки сусрет са њим, колико год то не желео да признам, рађао је у

мени један нов, скривен и радостан смех. Као да сам, на неки необјашњив начин, тиме што бих њега видео, за још један дан продужавао и сопствени живот. Никада нисам имао потребу да га боље упознам, чак ни да сазнам како се зове, да га испитујем о годинама које су прошле, које су га спаковале на то место, у ту улицу, пред ту цркву. Далеко веће задовољство било ми је у томе да га измишљам, да га правим. Заправо, имао сам неодољив порив да то радим, из дана у дан. Постало ми је нека врста опсесије да на белинама својих ћутања шарам и доцртавам његове животе, кућу у којој се родио, примитивне играчке којима се играо, жене које је волео, које су га остављале и које је остављао, децу која су га напустила или коју можда никада није имао, туге које су га глодале, среће које су из њега певале, свечана огледала у којима су остале заробљене његове лептир-машне, фајронте у станичним бифеима уз недопијену ракију, возове у које се на истим тим станицама помало тетураво укрцавао и који су га водили с једног на други крај света, ушивајући му штектавом иглом металних точкова своја обећања у поспану главу, све док га, најзад, нису довели овде, на угао Штросмајерове и Улице Владимира Назора, пред замандаљена врата неког бога у кога никада није веровао, а коме данас, са трећег степеника, у кључаоницу шапуће све оно што ја никада нисам желео да га питам.

Данас је равно четири стотине дана откако сам последњи пут закључао врата оне собе, на првом спрату негдање куће бана Јелачића. Био је, опет, неки октобар. И опет нека киша, или ми се бар сада тако чини. И био је ветар, хладан ветар. Не сећам се јесам ли при изласку имао у руци две смотане цигарете, нити јесам ли једну од њих икоме без речи дао. Свеједно, после тога, више никада нисам закорачио у то подграђе, у ту улицу, у тај живот. Ни њега нисам видео, мада понекад пожелим. И често га се сетим, иако заправо и не знам кога се тачно у таквим моментима сећам. Оно што знам јесте да се бојим тог макадама, тих оронулих зграда. Можда се бојим да ћу, на некој од тих намучених и испуцалих фасада, затећи већ избледелу црно-белу фотографију какве бркате, старачке, качкетом покривене главе. Да ће, рецимо, падати киша, у крупним, леденим капима, попут милион комада некаквог небеског огледала разбијеног у парчад. И да ће ветар, који ће, знам то, опет дувати, неко од тих огледала, управо пред мојим очима, налепити на један качкет, утиснут у црно-бели папир.

Јутрос сам, хронично ненаспаван и нервозан, грешком обријао читав десни зулуф. Исто сам, због симетрије, урадио и с левим, кад ме је

испод уха угризао бријач, једва осетно, а из црне тачке је кануло неколико капи крви. Годинама не бријем зулуфе. И потпуно сам на тај младеж заборавио.

ЈЕСЕЊА БАЈКА

Господин Златић спава на великом, белом душеку, ограђен с неколико металних опруга што се око њега попут одбрамбеног зида уздижу, умотан је у капут од црне чоје и, кад би га неко само погледао, сигурно би га подсетио на пијанисту изгубљеног у неком будућем свету без музике, изнад главе му свира платан кроз који се каткад ушуња кап кише из лоше закрпљеног октобарског неба, он се мало промешкољи, увуче се још дубље у крагну, одакле му вири тек куштрава, загаситоцрна коса што се мокра повремено забеласа на неонском дану уличне светиљке, нечији кораци промичу толико близу његових згрчених колена, да се понекад уплаши да ће га згазити, онда се сети да је окружен својим металним војницима, па настави да слуша ветар и шљапкање по барама, све док поново чврсто не заспи.

И сања велико, мирно море, и велико, црвено сунце на оном његовом крају што се управо у бескрај просипа, и пешчану обалу на којој се најпре виде две румене тачке, једна се зове дечак, друга се зове девојчица, он има танке, дугачке прсте, којима непогрешиво свира њен помало напукао смех, она руке од маховине и невидљиву рупицу на малом носу што се промолио испод наранџастог шешира.

„Нико не свира тако дивно као ти”, каже она усхићено.

„Шшшшш”, одвраћа он.

„Зашто?”, пита девојчица, сада већ шапатам.

„Да не пробудимо господина Златића”, шапуће дечак, „види како нас је дивно одсањао.” Онда већ неухватљивим прстима одсвира један њен поспани уздах, а она му, од својих меканих руку, као у каквој бајци, исплете главу од куштраве, загаситоцрне косе што се још мокра од мора повремено забеласа на црвеној светлости сунца. Онда још мало ћуте, па спавају на топлом песку. И сањају господина Златића, на меканом душеку, у црном капуту, окруженог металним војницима што га од хладне јесени и корака непажљивих пролазника чувају.

ПРОЛЕЋНА ПРИЧА

У Гимназијској улици у Новом Саду, између Градске библиотеке и Владичанског двора, на импровизованој хоклици, седи жена, или је жена бар некада била. Скупљена, промрзла, тек видљива. Могао би је човек у џеп спаковати. Зборана глава умотана јој у мараму, на коленима јој почивају лактови, а у шакама црвена, пластична чинија са неколико кованица. Кад јој неко дотури папирних десет или двадесет динара, она их спакује у најлонску кесу. Јер киша је, и хладно је, иако ваздух на пролеће мирише.

„Помози, оче”, каже дрхтавим гласом младом попу што крај ње сигурним и незаинтересованим ходом пролази.

„Бог ће ти помоћи”, одговара поп рутински, не гледајући је. Па тромим а крупним кораком наставља према згради у дворишту оближње цркве. Брадат, дебео, румен. За тридесет секунди ући ће у велику, топлу просторију, мокру одећу заменивши сувом. Укључиће ТВ, погледати вести и себи у браду констатовати како су некрсти земљу поробили. Прелистаће данашње новине, потајно разочаран што читуље, ево, тек пола стране заузимају. Кад киша из слинављења пређе у пљусак, жена на улици ће устати са хоклице. Отићи ће до цркве и купити две мале свеће. Једну ће запалити за живе, прекрстиће се и посветити је свом унуку, који од другог месеца живота са мајком борави у Аустралији, већ безмало пуних тридесет година. Не зна језик који га је родио, оца никада видео није. Другу ће запалити за свог сина, што га је бомба у рату, управо на данашњи дан, пре три деценије, разнела у комаде. На икону Богородице ставиће педесет динара, папирних, што их је од кише сачувала. Скрушено ће се прекрстити и из цркве опет на улицу изићи. Купиће пола хлеба у пекари, а у месари једну српску кобасицу за 24 динара. По киши се некако догегати до гарсоњере у којој живи. Отвориће шкрипутава врата крденца и дохватити неколико ђачких вежбанки, насумично. На једној од њих почиваће потпис њеног негдањег ученика, који је дипломирао на богословији управо у освит оног пролећа кад је њеног сина бомба у комаде разнела. Умреће тек пред мрак, уз отворену ђачку вежбанку, крај црвене, пластичне чиније у којој ће лежати пола хлеба и неначета српска кобасица. У сутрашњим новинама њена читуља неће осванути. Ни у прексутрашњим. Поштар ће је пронаћи за недељу дана, кад јој буде испоручивао коверту из Електродистрибуције, опомену пред искључење. Два припита гробара затрпаће је земљом, у неком забаченом ћошку Градског гробља. Опело јој нико неће служити. Кажу да је поп, млад, дебео, румен, ког тај задатак беше запао, тог дана освештавао кућу угледног функционера, ратног хероја, пуковника у пензији. Посебан куриозитет догађају, писали

су медији, давала је чињеница да је управо тог дана, пре тачно тридесет година, власник куће, тада поручник, са фронта на ратишту неке непостојеће земље, живу главу извукао тек захваљујући лудој храбрости младог водника који га је сопственим телом од бомбе заштитио. Курир, који је воднику неколико сати касније донео вест о рођењу сина, дуго је гледао у његове изношене, али целе чизме. Јер падала је киша, и било је хладно. Иако је ваздух на пролеће мирисао.

У ПОСЕТИ СТРИЦУ

Колико год покушавао да у сећању оживим тај тренутак, тај секунд, тај час, једноставно не успевам. Тај дан или тај век, тај прелом у кичми времена када ме освојило неизлечиво осећање да више немам кућу, да више немам одакле да одем, да више немам камо да се вратим. Да сам једном, не знам када, велим, заувек постао бескућник, луњалица, бараба с три картонске кутије у које стане све оно што ми не треба. Уосталом, већ одавно верујем да човеку и не треба ништа друго до оног што му је непотребно. Оно што му треба ту је тек да с њим не зна шта би. Ипак, постоји место, на које кадгод свратим. Кô што сам синоћ свратио. Нешто што подсећа на дом, нешто што личи на песму. Нешто што на детињство мирише. На реку, на траву, на шуму. Два реда шимшира уз бетонску стазу, две рâne трешње, винова лоза што се у небо пење. Крај пута једна липа, засађена оне године кад сам рођен. И још понешто, и још свашта. И кућа кроз чије је вазда отворене прозоре, откад за живот знам, промаја кô мећава дувала. Понекад, кажем, тамо свратим. Кô што сам синоћ свратио. И преспавао, међу четири бела зида са већ увелико зараслим ранама од рајснадли, на кревету што се од година скупио, једва ме пола у њега стане. Пробудио се, не склопивши ока сву ноћ, уз прозор што на суседно двориште гледа. Сетио се како ме је некад, кад сам још спавати умео, раним јутром, из најлепшег сна будио комшиницин глас, што мајци мојој довикује: „Стави кафу!” Јутрос сам исту ту кафу с два погрбљена створа попио. Кажу да су ме родили, ја им не верујем. Питају шта радим, ја не знам да одговорим. Онда уздишу и ћуте. И ја ћутим. Па изађем на сунце, да видим да ли ме још познаје. Седнем на бицикл, све се надајући да ћу пасти и барем колена одрати. „Како је, где си, шта си?”, пита ме комшија упут. „Тако и тако”, кажем, а све не чујем себе, „кренуо до стрица, темељ да залијем.” „Ако, ако”, отпоздравља комшија. Паркирам бицикл уз ограду од плетене жице, па ходам кроз град од црног мермера. И мислим, помало безобразно на оваквом месту: „Јебем ти живот, колико смрти...”

Поткрај тог града црног, три гроба. Деда, баба, тетка. Деде и тетке се не сећам, бабу сам некоћ, кô дете, до гробља испратио. На два-три реда одатле, јер гужва је, не могу сви под исти кров, одмара се стриц. У кревету од свежег бетона. Чека неког да га залије, да му смрт још мало поживи. Запалим свећу, иако знам да под тим темељима светла не може бити. Прекрстим се, иако већ годинама не верујем у оне што су с крста васкрсли. Али такав је ред, или је бар био, док сам мислио да кућу имам. Пролијем неколико балона воде по бетону, седнем крај стрица, отворим пиво. Добацам му први гутљај, па кажем: „Живели, чико.” И мислим како је глупо и непристојно умрлог човека назад у живот звати. Свеједно, смотам нам по цигару, и причам. О свему. О томе да сам му још ономад свашта замерити могао, али да ми је данас, ето, баш драго што му све рећи могу, а да ме срамота не буде. О томе како се још сећам његове „опел манте” и вулкана прашине што је за собом дизала. И о кући му оној причам, оној што су на њој већ годинама скоро сви прозори позатварани. И о две трешње што су се сасушиле и сасушене посечене. И о виновој лози од које је само метална конструкција остала. И о небу у које се некоћ пропињала, а које се данас, ево, кô чварак скврчило, кô да га нема. И о шимширима повећеним. И о оној липи крај пута, на којој више нема ниједног листа. И та ме липа, кажем му, та липа што је на свет дошла оне године кад сам рођен, она ме, кажем, некако највише боли. И причам му како ме боде оним патрљцима сувим, како ме уједа, како ми утробу једе. И још му причам да је баш добро што сам на траву алергичан, и што је око нас цео свет зарастао у сено покошено, и што никоме нећу морати да објашњавам што су ми очи натекле и кржаве. И причам му како сам некад мислио да кућу имам, и како данас мислим да куће немам. И како без оне липе више нећу знати ни када, ни да ли сам рођен. И како нећу да верујем да су ме родила она два створа погрбљена. Они што их ноћу, кроз затворена врата, чујем како у сну јаучу и шкргућу зубима. И свашта му још причам, а све се бојим да га не уморим. И оставим га да спава. Те одем да дан некако откотрљам, па да и ја спавам. У оном кревету што ме ни пола у њега стати не може. Да се ујутро пробудим, иако знам да опет ока склопити нећу. И да ћу сву ноћ мислити на време кад сам спавати умео. Кад онима што су ме родили нису грбе и јауци на леђима расли. Кад ми је кроз прозор, са првим сунцем, некакво „стави кафу” детињство за прст добродушно гризло. Кад је моја липа, моја другарица из колевке, са мношћом расла и листала. Кад сам мислио да имам све, кад сам мислио да имам кућу. Кад сам мислио да се људи, да би трајали, не морају водом и бетоном заливати. И да трају кудикамо дуже од оних вулкана прашине што их је стричева „опел манта” некоћ за собом остављала.